

עומק – מרכז לעיצוב מדיניות וחקיקה

סקירת עמדת בתי המשפט בנוגע לשחרור מוקדם של פושטי רגל

(מוגש לחבר הכנסת יעקב פרי)

1. מבוא ועיקרי הדברים

מטרת מסמך זה הינה לסקור את עמדת הפסיקה בישראל בנוגע לסמכות ועדת השחרורים לקצר את מאסרו של מי שלא שילם את חובו לנפגע כיון שנכנס להליך של פשיטת רגל במהלך המאסר.

לשון החוק כיום אינה בהירה די הצורך בכל הנוגע לעניין זה, ובכך היא מאפשרת לאסירים שהכריזו על פשיטת רגל לצאת לשחרור מוקדם, למרות שהכרזה זו פוטרת את האסירים מתשלום פיצויים לקרבנותיהם, כפי שהוטלו עליהם בגזר הדין. יתרה מזאת - כיום, משהכריז האסיר על פשיטת רגל, נאסר עליו לשלם את הפיצוי לקורבנותיו שכן פעולה זו נחשבת כ'העדפת נושים'.

מטרת מסמך זה היא להביא את עמדת בתי המשפט בנוגע לסמכות ועדת השחרורים לאשר שחרור מוקדם לאסירים שלא שילמו את הפיצויים שהושטו עליהם בגזר דינם, לאחר בחינת הנסיבות שהובילו לאי תשלום זה. בסיכום הדברים נציע את היקף הסמכות כפי שמשותף מפקי הדין.

תקציר מנהלים

1. סעיף 19(1) לחוק שחרור על-תנאי ממאסר התשס"א - 2001 קובע כי כחלק משיקולי השחרור המוקדם, ועדת השחרורים תשקול האם האסיר שילם את הפיצוי שנגזר עליו בפסק הדין ובמצב בו לא שילם את הפיצויים - הוועדה תשקול את הסיבות לכך.
2. בתי המשפט עסקו בפרשנות סעיף זה בשני היבטים דומים - שיקול דעתה של ועדת השחרורים לאשר שחרור מוקדם במקרה שאסיר לא שילם לנפגע העבירה את הפיצוי שנגזר עליו בבית המשפט מטעמים כלכליים, ושיקול דעתה של ועדת השחרורים לאשר שחרור מוקדם במקרה שאסיר אינו יכול לשלם את הפיצוי שנגזר עליו בבית המשפט בגין הגשת בקשה לפשיטת רגל.
3. בנוגע לחוסר יכולת בגין קשיים כלכליים, נקבע כי אי תשלום של הפיצוי לנפגע העבירה יכול להיות נימוק המצדיק את אי-שחרורו המוקדם של אסיר, ללא קשר למצבו הכלכלי. בנוגע לחוסר יכולת לשלם בגין הימצאות בהליכי פשיטת רגל, הפסיקה התוותה שתי דרכי פעולה: אי התשלום שולל את הזכאות לשחרור מוקדם או בחינת נסיבות אי-תשלום הפיצוי, וקבלת הכרעה לאורם של "שיקולים מוסריים".
4. לכל אחת משתי דרכי הפעולה המוזכרות לעיל יתרונות וחסרונות: היתרון המרכזי בגישה הראשונה הוא הוודאות בכך שאסיר שמצוי בהליכי פשיטת רגל לא יהיה זכאי לשחרור מוקדם. למרות זאת, וכפי שמשקף בפסיקות בתי המשפט, ישנם מצבים בהם ניתן לשחרר אסיר באם הוא מצוי בקשיים כלכליים. לכן, כלל משפטי שמחריג מי שנכנס להליכי פשיטת רגל ממי שמצוי בקשיים כלכליים מוביל לפגיעה לרעה בראשונים, ומתמרץ אסירים שלא להיכנס להליכי פשיטת רגל - גם כשקיים צורך ממשי בהגשת בקשה זו. היתרון המרכזי

בגישה השנייה הוא הגמישות המוענקת לוועדת השחרורים ולבית המשפט בדחייה או באישור של בקשה לשחרור מוקדם על אף שהאסיר לא שילם את החוב. כך, ניתן להבחין בין אסיר שהחל בהליכי פשיטת רגל בשל רצונו לקבל שחרור מוקדם ללא תשלום לנפגע העבירה ובין אסיר שלרוע מזלו החל בהליכי פשיטת רגל בגין נסיבות ממשיות.

5. דעתנו היא, כי יש לאפשר לוועדת השחרורים לשקול את נסיבות אי-תשלום הפיצוי לנפגע העבירה כחלק מהשיקולים לשחרורו או לאי-שחרורו המוקדם של אסיר. אנו ממליצים כי במקרה של אסיר הנמצא בהליכי פשיטת רגל, תינתן לוועדת השחרורים ולבתי המשפט אפשרות להפעלת שיקול דעת בהחלטה על אופן הפעולה. להבנתנו, אין לקבוע מסמרות בקביעה לפיה כל אסיר המצוי בהליכי פשיטת רגל לא יהא זכאי לשחרור מוקדם.

2. שיקולי שחרור מוקדם בחקיקה

חוק שחרור-על-תנאי ממאסר התשס"א - 2001 (להלן: **החוק**) עוסק בתנאי שחרורו המוקדם¹ של אסיר בשל טעמים שונים. ס' 3 לחוק קובע כי אסיר שתקופת מאסרו נקצבה בין שישה חודשים למאסר עולם זכאי לפנות לוועדת השחרורים לאחר שני שליש מתקופת מאסרו ולבקש לפטור אותו מיתרת עונשו ולשחררו לחופשי, בתנאי שלא יעבור על הוראות מסוימות ולא יבצע עבירות נוספות.

ועדת השחרורים מנועה מלאשר את שחרורו המוקדם של אסיר כאשר לא ראוי לשחרר את האסיר או כאשר שחרורו מסכן את שלום הציבור. שחרורו המוקדם של האסיר מהווה מעין 'תגמול חיובי' על התנהגות טובה בכלא, ושחרורו אף משרת מטרות שונות כמו שיקום, עידוד להתנהגות טובה במהלך תקופת הכליאה ולאחריה ועיצוב העונש בהתאמה לאסיר.²

סעיף 9 לחוק עוסק בהצגת מגוון השיקולים אותם ועדת השחרורים מחויבת לשקול בבואה להחליט על שחרור מוקדם ממעצר. אחד משיקולי ועדת השחרורים הוא בחינה האם האסיר שילם את הפיצוי שנגזר עליו בפסק הדין³. במצב בו לא שילם את הפיצויים - הוועדה תשקול את הסיבות לכך ובסופו של דבר תחליט האם בכל זאת ניתן לשחרר את האסיר בטרם השלים את מלוא תקופת מעצרו. על החלטה זו ניתן לערער בזכות לבית המשפט המחוזי.

החוק עצמו לא נותן משקל לבחינת הנסיבות שהובילו את האסיר לאי-תשלום הפיצויים בהם הוא חייב. לסוגיה זו נדרשו בתי המשפט בשורה של פסקי דין.

3. שיקולי שחרור מוקדם בפסיקת בתי המשפט

עמדת בתי המשפט בישראל בנוגע לשיקול דעתה של וועדת השחרורים במקרה של אי-תשלום לנפגע העבירה מתחלקת בין שני נושאים מרכזיים: אי תשלום מטעמים כלכליים ואי תשלום בגין הגשת בקשה לפשיטת רגל. להלן תוצג סקירה של פסיקת בתי המשפט בה יושם דגש על הדרך בה ביהמ"ש

¹ שחרור מוקדם נקרא גם "שחרור על תנאי". למען הסדר, במסמך זה השתמשנו לכל האורך במונח "שחרור מוקדם".

² נתנאל דגן "שיקולי אינטרס הציבור בהליך השחרור המוקדם" עלי משפט יא 619 2014.

³ ס' 9(1) לחוק.

מפרש את ס' 9(1) לחוק שחרור על-תנאי ממאסר התשס"א - 2001 בכל הנוגע לאי-תשלום פיצוי העבירה ועל העקרונות המשפטיים שנידונו סביב שאלה זו.

3.1. שיקול דעתה של ועדת השחרורים לאשר שחרור מוקדם במקרה שאסיר לא שילם לנפגע העבירה את הפיצוי שנגזר עליו בבית המשפט מטעמים כלכליים

בתי המשפט העניקו משקל רב לשאלת אי-תשלום הפיצוי לנפגע העבירה ואף ראו בה שיקול עצמאי לדחיית בקשה לשחרור מוקדם ולהפיכת החלטת ועדת השחרורים שקבעה על שחרורו המוקדם של האסיר על אף שלא שילם את חובו לנפגע העבירה.

3.1.1. עניין שרון רווח⁴

בקשת רשות ערעור לבית המשפט העליון של רווח, שנעצר לארבע שנות מאסר בגין הרשעה בעבירת האיניוס והושת עליו תשלום פיצויים לנפגעת העבירה בסך 80,000 ש"ח. הנאשם ביקש לערער על החלטת ביהמ"ש המחוזי לקבל את עמדת ועדת השחרורים, שהמליצה על אי שחרורו כשאחד מנימוקי הדחייה היה אי תשלום הפיצוי לנפגעות העבירה.

ביהמ"ש העליון מפי השופט דנציגר דחה את בקשת הערעור תוך שקבע כי "כאשר נגזר על האסיר תשלום פיצוי בגין העבירה בה הורשע, על הוועדה לשקול האם פיצוי זה שולם, ואם לא שולם - מה הסיבות לכך".⁵

כך, קבע ביהמ"ש העליון כי בסמכותה של ועדת השחרורים לבחון את נסיבות אי-תשלום הפיצוי לנפגעי העבירה (ולא רק את אי-התשלום בפועל) ולשקלל נסיבות אלה בהחלטתה בנוגע לשחרורו המוקדם של אסיר.

3.1.2. עניין דן שרון⁶

שרון ריצה מאסר חמישי למשך 54 חודשים בגין עבירות מרמה ואף חויב בפסק הדין בתשלום פיצויים לארבעה מתלוננים בסה"כ 343,000 שקל. לאחר שלא שילם את הפיצויים שהושתו עליו, החליטה ועדת השחרורים לדחות את בקשתו לשחרור מוקדם. על החלטה זו הגיש שרון ערעור.

בית המשפט דחה את ערעורו של שרון בקובעו כי שרון לא מילא את שני התנאים המצטברים שנקבעו בפסיקה שרק בהתקיימם תורה הועדה על שחרורו המוקדם של אסיר⁷:

התנאי הראשון שנקבע בפסיקה הוא שהוועדה שוכנעה כי האסיר ראוי לשחרור והתנאי השני שנקבע בפסיקה הוא ששחרורו אינו מסכן את שלום הציבור. עוד נקבע כי נטל ההוכחה להצביע על התקיימותם של תנאים אלה מוטל על האסיר.

בתוך התנאי הראשון, נקבע כי ביהמ"ש שוקל האם האסיר שילם את חובו לנפגע העבירה וקבע כי בית משפט קמא שהרשיע את האסיר, מחויב לקבוע את גובה העונש לפי הפגיעה בקורבן העבירה ולא לפי יכולתו של האסיר לשלם את חובו.⁸

⁴ רע"ב 2669/10 שרון רווח נ' מ"י וועדת השחרורים (פורסם בנבו 29.04.10).

⁵ שם, בפסקה 16 לפסק הדין.

⁶ עתא (נצ') 60663-11-15 דן שרון נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו 13.12.15).

⁷ שם, בפסקאות 8-9 לפסק בדין.

⁸ שם, שם.

3.1.3. עניין פדידה⁹

בפסק הדין נידון ערעורה של המדינה על החלטת ועדת השחרורים לשחרורה המוקדם של פדידה, עליה נגזרו 18 חודשי מאסר ופיצוי של 200,000 ש"ח בגין עבירות מרמה. **ביהמ"ש ביטל את החלטת ועדת השחרורים על שחרורה המוקדם של פדידה בגין אי תשלום הפיצויים על ידי פדידה לנפגע העבירה.**¹⁰

3.1.4. מדינת ישראל נ' ועדת השחרורים במחוז מרכז¹¹

בפסק דין זה קיבל ביהמ"ש את ערעורה של המדינה כנגד החלטת ועדת השחרורים על שחרורו המוקדם של אסיר שריצה עונש מאסר של ארבע שנים וחצי בגין עבירות מרמה, מס והלבנת הון. בנימוקי ביטול השחרור המוקדם, קבע בית המשפט שאי תשלום הפיצוי לנפגע העבירה מהווה שיקול משמעותי לקבלת הערעור ולביטול החלטת ועדת השחרורים על שחרורו המוקדם של האסיר, בהיותו מעיד על סיכויי השיקום של האסיר:

"[..] יש בתשלום הפיצוי כדי ללמד על אמפטיה שמגלה האסיר שמבקש להשתחרר על תנאי לקורבנו, ואשר יש בה כדי ללמד על העדר מסוכנות וסיכויי שיקום. הווה אומר כי לתשלום הפיצוי לא רק פן עונשי, אלא הוא אף ביטוי מעשי להבעת חרטה של המשיב על מעשיו, ונטילת אחריות עליהם ועל הנזק שגרם לקורבנו"¹²

3.1.5. עניין ניקאשווילי¹³

בפסק דין זה נידון ערעור היועץ המשפטי לממשלה על החלטת ועדת השחרורים להורות על שחרורו המוקדם של ניקאשווילי תוך פריסת תשלומי הפיצויים שעמדו על סך 39,450 ש"ח. האחרון ריצה שלוש שנות מאסר בגין עבירות של הונאה בכרטיסי חיוב, גניבת כרטיסי חיוב וגניבה וחבלה במזיד ברכב ללא יכולת לפריסת חובו. בעת שקילת השחרור המוקדם, האסיר לא שילם את הפיצוי לנפגעי העבירה.

בית המשפט הדגיש כי הסיבה לאי-שחרורו המוקדם של ניקאשווילי הינו העדר תשלום הפיצויים לנפגעי העבירה:

"מה שמונע, לטעמנו, את שחרורו המוקדם של המשיב הוא העובדה שעד היום הוא לא שילם ולו מקצת הפיצוי שהוטל עליו לפצות את המתלוננים שאותם הונה ומהם גנב כספים... משכך, יש בעובדה שהמשיב לא פיצה את קורבנותיו עד היום כדי להוכיח שהודאתו באשמה לא ביטאה חרטה מלאה או אמפתיה לקורבנותיו, שכן הוא לא נקט

⁹ עת"א 43171-02-12 היועץ המשפטי לממשלה נ' פדידה (פורסם בנוב 03.04.2012)

¹⁰ שם, פסקאות 4-7 לפסק הדין.

¹¹ עתא (מרכז) 12216-06-16 מדינת ישראל נ' ועדת השחרורים במחוז מרכז (פורסם בנוב 17 ביולי 2016)

¹² שם, פסקאות 24-26 לפסק הדין.

¹³ עתא (מרכז) 40391-12-11 היועץ המשפטי לממשלה נ' בן נון ניקאשווילי יעקב (פורסם בנוב 27.12.2011).

עד כה בשום צעד, לרבות קבלת עזרה מבני משפחה שמוכנים לסייע לו היום, על מנת לשלם את הפיצויים.¹⁴

3.1.6. עניין לאור¹⁵

בניגוד להלך רוח זה, יש לציין את פסק דין של ביהמ"ש המחוזי שאישר את שחרורו המוקדם של אסיר על אף שלא שילם את מלוא חובו לנפגעי העבירה.

המדובר במקרה בו אישר ביהמ"ש הסכם בין האסיר לבין המדינה שקבע שהאסיר ישוחרר שחרור מוקדם על אף שלא שילם את כלל חובו לנפגעי העבירה. האסיר נידון בביהמ"ש לארבע שנות מאסר בגין מעשי גניבה, זיוף וקבלת דבר במרמה וביום ההסכם עדיין עמד לחובתו סכום של מעל ל-200,000 ש"ח פיצויים לנפגעי העבירה.

ראוי לציין כי פסקי הדין המובאים לעיל, למעט פסק הדין בעניין שרון רווח, הינם פסקי דין של בתי המשפט המחוזיים בשבתם כבתי משפט לעניינים מנהליים ולכן פסקי דין אלה אינם מחייבים כי אם מנחים בלבד.

3.2. שיקול דעתה של ועדת השחרורים לאשר שחרור מוקדם במקרה שאסיר אינו יכול לשלם את הפיצוי שנגזר עליו בבית המשפט בגין הגשת בקשה לפשיטת רגל

בתי המשפט עסקו במספר מועט של פסקי דין במקרה בו אסיר הגיש בקשה לפשיטת רגל כמספר חודשים לפני הדיון של ועדת השחרורים, ובמסגרת הדיון בוועדת השחרורים טען כי בגין פשיטת הרגל הוא מנוע מלשלם לנפגע העבירה שכן מדובר בהעדפת נושים. פסקי דין אלה, מובאים להלן:

3.2.1. עניין רמי לוזון¹⁶

מדובר בעותר שהורשע בקבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות, זיוף, שימוש במסמך מזויף והתחזות לאחר. העותר שילם רבע מסכום הפיצויים שנפסקו לו והגיש בקשה לפשיטת רגל שלושה חודשים לפני ישיבת הוועדה לשחרורים שדנה בעניינו.

בפסק הדין נקבע כי לוועדת השחרורים ישנה סמכות לשקול את סיבת אי-התשלום לנפגע העבירה, אך לגוף העניין נקבע שאין נפקא מינא לסיבת חוסר יכולתו הכלכלית של העותר לשלם את הפיצוי שנגזר עליו וכי כל עוד לא שילם את הסכום שנגזר עליו הרי שאין לאשר את שחרורו המוקדם. נימוק השופטים היה ששחרור מוקדם (על-תנאי) מהווה "פריבילגיה" אותה עותר שהגיש בקשה לפשיטת רגל ולא שילם את מלוא חובו לנפגע - לא יקבל:

"[...] בנסיבות אלה, יפים גם למקרה שלפנינו הדברים שנקבעו בפרשת פדידה, כי אין במצבו הכלכלי הקשה של העותר כדי להצדיק את אי-תשלום הפיצוי, וכי העותר לא הוכיח שאי התשלום נבע מנימוקים מוצדקים, שיש בהם כדי להצדיק שחרורו על תנאי מבלי ששולם מרבית סכום הפיצויים. לכן, נראה לנו כי צדקה הוועדה בכך שמנעה מן העותר את הפריבילגיה הניתנת למי שהחרטה והאמפטיה אינן רק בלבו ובדיבורו, אלא

¹⁴ שם, בעמ' 2 לפסק הדין.

¹⁵ עת"א 16299-08-11 אבישי לאור נ' ועדת השחרורים מחוז מרכז (פורסם בנבו 14.08.2011).

¹⁶ עת"א (מרכז) 42391-04-12 רמי לוזון נ' ועדת השחרורים בגוש מרכז, (פורסם בנבו 23.10.2012).

גם במעשיו. וצדקה הוועדה גם בקביעתה, שאין נפקא מינה אם עסקינן בחוסר יכולת כלכלית בלבד, או גם במניעות עפ"י דיני פשיטת רגל מלשלם

[...] הכרזת העותר כפושט רגל איננה "גזירה משמים" שכן העותר עצמו הוא האחראי לכך, שהגיע למצב זה.... גם הכרזת פשיטת הרגל לא באה אלא בעקבות יוזמה שלו ובקשה שלו להכריז על עצמו פושט רגל. האם היום מגיע לו "פרס", בדמות של שחרור על תנאי? האם ראוי, נכון וצודק הוא, שהעותר, גם לא ישלם את מרבית הפיצוי לקורבנותיו, אותם עשק, רימה וגזל ופגע בהם פגיעה קשה, נפשית, ריגשית וכלכלית, וגם יקבל שחרור על תנאי? ומי, אם לא העותר עצמו, אחראי לכך שאין לו יכולת לשלם?"¹⁷.

"[...] אין לקבל את טענת העותר כי החלטת הוועדה למעשה מחייבת אותו לשלם את הפיצוי, שעה שאין חולק כי אסור לו כיום, עפ"י דין, לשלם את הפיצוי. הוועדה לא חייבה את העותר לשלם, ואינה מצפה ממנו לשלם, כל עוד אסור לו הדבר עפ"י דיני פשיטת הרגל. כל שנקבע הוא שבמצב דברים זה, של אי תשלום מרבית סכום הפיצוי, הוא לא זכאי לאותה פריבילגיה מיוחדת של שחרור על תנאי, פריבילגיה הניתנת רק לאסיר ששכנע את הוועדה כי הוא ראוי לשחרור על תנאי"¹⁸.

3.2.2. עניין חנן אזולאי¹⁹

פסק הדין עסק באדם שהורשע בקבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות וזיוף מסמכים, קשירת קשר לביצוע פשע ורישום כוזב במסמכי תאגיד. ביהמ"ש גזר עליו פיצוי בסך 825,000 ₪ לנפגעים. ועדת השחרורים החליטה על שחרורו המוקדם של האסיר, מאחר ואי-תשלום הפיצוי אושר בשל היותו פושט רגל. על החלטת ועדת השחרורים הוגש ערעור על ידי היועץ המשפטי לממשלה.

בית המשפט מדגיש כי ס' 19(1) לחוק שחרור על-תנאי ממאסר התשס"א-2001 קובע כי ועדת השחרורים מוסמכת שלא לשחרר אסיר שלא שילם את הקנס או הפיצוי, אלא אם קיימים נימוקים מוצדקים לאי התשלום. ביהמ"ש קבע כי כניסה להליך פשיטת רגל שמקורה בהסתבכות כלכלית על רקע הצורך לשלם לנפגע את הפיצוי שביהמ"ש גזר לא נחשבת כ"נימוק מוצדק". ומכאן, שכניסה להליכי פשיטת רגל שמקורם בקושי להחזיר את סכום הפיצוי לנפגעים יהוו שיקול שלא לאשר לשחרר שחרור מוקדם את העותר.

"[...] סעיף 19(1) לחוק קובע כי בין יתר שיקולי הוועדה, עליה לשקול גם האם האסיר שילם את הקנס או הפיצוי שחויב בהם בגזר הדין, ואם לא שילמם – הסיבות לכך. מסעיף זה עולה כי הוועדה מוסמכת שלא לשחרר על תנאי אסיר שלא שילם את הקנס או הפיצוי, אלא אם קיימים נימוקים מוצדקים לאי התשלום"²⁰.

¹⁷ שם, פסקאות 12 - 13 לפסק הדין.

¹⁸ שם, פסקה 17 לפסק הדין.

¹⁹ עת"א (מרכז) 40663-10-12 היועץ המשפטי לממשלה נ' ועדת השחרורים בגוש מרכז (פורסם בנבו 28.11.2012).

²⁰ שם, פסקה 15 לפסק הדין.

"[...] דעתנו היא שיהא זה לא ראוי, לא נכון ולא צודק שהמשיב, גם לא ישלם ולו שקל על חשבון הפיצוי לקורבנותיו, עליהם המיט אסון כבד (כדברי ביהמ"ש העליון), וגם יקבל "פרס" בדמות של שחרור על תנאי, תקופה של שנתיים ימים לפני תום תקופת המאסר שנגזרה עליו. מצבת חובותיו של המשיב מסתכמת בכ- 8,300,000, ונשאלת השאלה מי, זולת המשיב עצמו, אחראי לכך שהגיע למצב זה? **עצם העובדה שאין ידו משגת לשלם, עדיין אינה מהווה סיבה מוצדקת לאי תשלום הפיצוי. בגדר סיבות מוצדקות תיכנסנה, לטעמנו, רק סיבות שהאסיר, לרוע מזלו, נקלע לתוכן, לאחר מועד ביצוע העבירה, ואשר לא הוא גרמן, במישרין או בעקיפין.**"²¹

3.2.3. עניין רוני שוורץ²²

במקרה זה מדובר באסיר אשר הורשע בשורה של עבירות שונות שעניינן הונאה, הפרת אמונים, שיבוש הלכי משפט ועוד. האסיר ערער על החלטת ועדת השחרורים שלא לאשר את שחרורו המוקדם בפני ביהמ"ש המחוזי. בטרם מתן ההחלטה בערעורו, נפתח נגדו הליך של פשיטת רגל **לבקשת נושה** של האסיר ולא לפי בקשתו האישית.²³

בערעור על החלטת הוועדה, קבע בית המשפט בין היתר כי מרגע שהאסיר נכנס להליך פשיטת רגל אכן לא ניתן לשלם את הפיצוי לנפגע - אך יש לשקול שני שיקולים בעניין זה: **האחד** הוא מי הגיש את הבקשה על הכרזת פשיטת הרגל - הנושה או האסיר, כאשר ככל שהנושה הוא שביקש - כך יגבר הסיכוי שמדובר בבקשה בתום לב ולא על מנת להתחמק מתשלום החוב. **השיקול השני** הוא בחינת הזמן בין הגשת הבקשה ובין הדיון בוועדת השחרורים כאשר ככל שהבקשה להתחיל בהליכי פשיטת רגל רחוקה ממועד הדיונים של ועדת השחרורים, כך גובר הסיכוי שהבקשה הוגשה בתום לב:

"[...] ברור שכל עוד העותר מצוי בהליכי פשיטת רגל, הוא לא רשאי לשלם את הפיצוי והקנס למרכז לגביית קנסות, אלא מחובתו לשלם רק את הסכומים שנקבעו לו במסגרת הליכי הפש"ר, ורק לקופת פשיטת הרגל. **בהבדל ממקרים אחרים שנדונו בפנינו, אין המדובר במקרה זה בהליך פשיטת רגל שהעותר יזם, אלא בבקשת פשיטת רגל שהוגשה נגדו ע"י אחד מנושיו. כמו כן, אין המדובר בבקשה שהוגשה סמוך לפני הדיון בוועדת השחרורים אלא הבקשה הוגשה, ע"י אותו נושה [...].** כמחצית השנה טרם מתן גזר הדין בבימ"ש השלום".²⁴

4. העקרונות העולים מפסקי הדין

פסקי הדין שהוצגו לעיל מעלים תמונה מורכבת באשר לסמכות הוועדה לאשר שחרור מוקדם של אסירים שלא שילמו את עונשם בשל שיקולים כלכליים.

²¹ שם, פסקה 17 לפסק הדין.

²² עתא (מרכז) 6123-10-12 רוני שוורץ נ. ועדת השחרורים (פורסם בבב, 29.1.2013)

²³ בקשה להכרת בפשיטת רגל ביוזמתו של הנושה מתרחשת כאשר הנושה מפחד שחובו לא ייפרע אפילו בסכום פעוט ועל כן מבקש "להציל" חלק מחובו על ידי הליכים של פשיטת רגל. הנפקא מינא לענייננו היא שאם נושה מבקש בקשה לפשיטת רגל זו מהווה עדות-לכאורה שהאסיר אכן מצוי בקשיים כלכליים ולא ביקש את פתיחת הליכי פשיטת הרגל רק לשם קבלת פטור מלשלם את חובו לנפגע העבירה.

²⁴ שם, פסקה 13 לפסק הדין.

ככלל, נראה כי בתי המשפט, ובראשם בית המשפט העליון, מנחים את ועדת השחרורים לשקול את הסיבות בגינן האסיר לא שילם את חובו וככל שמדובר בחוסר יכולת כלכלית לשלם לנפגע העבירה - נטיית בהמ"ש היא לא לאשר את השחרור עד לתשלום מלוא הפיצוי.

מרבית פסקי הדין עוסקים במצב בו האסירים לא שילמו את הפיצוי לנפגעי העבירה בשל קושי כלכלי ואי-רצון לתשלום החוב. בנסיבות אלה קל לראות כי בתי המשפט נוטים שלא להורות על שחרורו של אסיר כאשר זה לא שילם את הפיצוי לנפגעי העבירה.

עם זאת, נראה כי התמונה שונה כאשר האסיר נכנס להליכי פשיטת רגל, שכן דיני פשיטת הרגל אינם מאפשרים הקדמת תשלום החוב לנפגע העבירה על פני נושים אחרים של האסיר, שכן זו מהווה העדפת נושים.

מיעוט הפסיקה בנושא מקשה על איתור קו מנחה וברור בנוגע לסמכות שקילת נסיבות אי-תשלום הפיצוי לנפגעי העבירה, אך לאור פסקי הדין המוזכרים לעיל מסתמנות שתי גישות:

1. שלילה מוחלטת של הזכאות לשחרור מוקדם.
2. בחינת נסיבות אי-תשלום הפיצוי.

5. טיעוני בעד ונגד בנוגע לסמכות הוועדה בשקילת נסיבות אי התשלום

5.1. גישת שלילת הזכאות

היתרון המרכזי בגישה זו הוא הוודאות בכך שאסיר שמצוי בהליכי פשיטת רגל לא יהיה זכאי לשחרור מוקדם. וודאות זו נובעת מפסיקות בתי המשפט שפורטו בפרק 4.1, שהדגישו את הכלל שמי שלא שילם את חובו לנפגע העבירה לא יהיה זכאי לשחרור מוקדם.

למרות זאת, וכפי שמשקף בפסיקות בתי המשפט, ישנם מצבים בהם ניתן לשחרר אסיר באם הוא מצוי בקשיים כלכליים. לכן, כלל משפטי שמחריג מי שנכנס להליכי פשיטת רגל ממי שמצוי בקשיים כלכליים מוביל לפגיעה לרעה בראשונים, ומתמרץ אסירים שלא להיכנס להליכי פשיטת רגל - גם כשקיים צורך ממשי בהגשת בקשה זו.

5.2. גישת שקלול הנסיבות

היתרון המרכזי בגישה זו הוא הגמישות המוענקת לוועדת השחרורים ולבית המשפט בדחייה או באישור של בקשה לשחרור מוקדם על אף שהאסיר לא שילם את החוב. זאת, כיון שדרך זו יכולה להבחין בין אסיר שהחל בהליכי פשיטת רגל בשל רצונו לקבל שחרור מוקדם ללא תשלום לנפגע העבירה ובין אסיר שלרוע מזלו החל בהליכי פשיטת רגל בגין נסיבות ממשיות.

בנוסף, גישה זו תוביל להשוואת התנאים בין אסיר שהחל בהליכי פשיטת רגל ובין כל אסיר שמצוי בקשיים כלכליים. כך, ועדת השחרורים תדון בעניינו של כל אסיר בלי שנסיבות אי-התשלום יחייבו מידית את דחיית בקשתו לשחרור על תנאי. זאת ועוד, בניגוד לגישה הראשונה, גישה זו לא תתמרץ אסירים שלא להגיש בקשה לפשיטת רגל בגין חובות כלכליים.

החיסרון של גישה זו נובע מקשיי המציאות: בפועל, קשה מאד לוועדת השחרורים ולבית המשפט להבחין בין מי שהגיש בקשה לפשיטת רגל רק לשם קבלת הפטר חובות ובין מי שהגיש בקשת פשיטת

רגל מסיבות ממשיות של מצוקה כלכלית. חוסר יכולת זה עלול לאיין את יכולת ביהמ"ש לבצע הבחנה צודקת בין מי שניתן לשחררו מוקדם ובין מי שלא ניתן לשחררו מוקדם.

עוד אבחנה מעניינת שכדאי לשים לב אליה היא שפסקי דין רבים בנושא זה עוסקים בעבירות שגרמו במישרין לפגיעה כלכלית בנפגעי-העבירה (כגון מרמה והפרת אמונים, גניבה וכדו'). במקרה כזה, הפיצויים שנקצבים על ידי בית המשפט נוגעים בליבת הפגיעה בנפגעי העבירה ולא מושתים כקנס (כפי שקורה בעבירות אינוס, למשל). במצב דברים זה, ניתן לטעון שדווקא בתחום עבירות זה ראוי להקפיד לחומרה על העברת הפיצוי הכספי המלא מהאסיר. לכן, יתכן שדווקא קביעה של אפשרות להחרגת מקרים שונים משלילת השחרור המוקדם מהווה "הרתעת חסר" בניסיון מיגור התופעה.

אשר על כן, לאור המגמה בבתי המשפט לאפשר לוועדת השחרורים לשקול את נסיבות אי-תשלום הפיצוי לנפגע העבירה כחלק מהשיקולים לאי-שחרורו המוקדם של אסיר, אנו ממליצים כי במקרה של אסיר המתחיל הליכי פשיטת רגל אין לאמץ כלל נוקשה בו כל אסיר המצוי בהליכי פשיטת רגל אינו זכאי לשחרור מוקדם, אלא ששיקול דעת זה ינתן לוועדת השחרורים ולבתי המשפט להחליט בכל מקרה לפי נסיבותיו.

מסמך זה נכתב על ידי שמעון דיין (ראש צוות), ניצן חזן, אליאור גולדנברג, עידן גולדמן והדס פינצ'וק; נבדק ואושר לפרסום על ידי עידן סגר (מנכ"ל הארגון) ודניאל שטאובר (מנהל אזור בר-אילן)